УДК 631.155.2:658.8(478)
© 2015

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Г.П. Задорожня,
кандидат ветеринарних наук

О.Ф. Паладченко

Г.В. Новіцька

Український інститут науково-технічної і економічної інформації

Мета. ***Визначення та аналіз стану наукового забезпечення сільського господарства в Україні.*** **Методи.** ***Використано метод емпіричного дослідження.*** **Результати.** ***Наведено результати досліджень щодо наукового забезпечення сільського господарства на базі моніторингу дисертаційних робіт, захищених в Україні за 2000–2012 рр. згідно з визначеними ВАК України науковими спеціальностями в галузі «Сільськогосподарські науки».*** **Висновки.** ***Сільське господарство як базова складова аграрного сектору економіки України має істотне наукове забезпечення в частині захищених дисертаційних робіт за напрямами «Агрономія» та «Зоотехнія», зокрема за спеціальністю «селекція», незначне — за напрямом «Лісове господарство».***

Ключові слова: *стан наукового забезпечення, сільське господарство, моніторинг, дисертаційні роботи, наукові спеціальності, наукові напрями.*

Постановка проблеми. Як показує світовий досвід, для розвитку інноваційної діяльності, зокрема сільського господарства, передусім необхідне достатнє наукове забезпечення цього напряму. Нині одним з головних завдань є визначення та аналіз стану наукового забезпечення сільського господарства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню наукового забезпечення сільського господарства присвячено дослідження експертів ОЕСР, ЄС, вітчизняних учених, зокрема В.Г. Бойко, А.Д. Манюкової, П.Т. Саблука [1, 2, 3]. У працях цих авторів досліджено проблему наукового забезпечення сільського господарства, особливості його напрямів, вплив на інноваційну діяльність. Водночас наукове забезпечення сільського господарства як базової складової аграрного сектору економіки України в частині захищених дисертаційних робіт досліджувалося недостатньо.

Мета досліджень — визначити та проаналізувати стан наукового забезпечення сільського господарства в Україні.

Методика і методи досліджень. Здійснено моніторинг захищених у 2000–2012 рр. дисертаційних робіт в галузі «Сільськогосподарські науки» згідно з Переліком спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 р. № 1057 «Про затвердження Переліку наукових спеціальностей». Моніторинг захищених у 2000–2012 рр. дисертаційних робіт в галузі «Сільськогосподарські науки» за визначеними ВАК України спеціальностями проведено на основі даних Автоматизованого інформаційного фонду НДДКР і захищених дисертацій [4–6]. Використано метод емпіричного дослідження.

Результати досліджень. Сільське господарство як базова складова аграрного сектору економіки України великою мірою визначає соціально-економічний розвиток країни, рівень

життя населення, забезпечення його продуктами харчування, а промисловість — сировиною. За обсягом реалізації продукції у 2012 р. цей сектор посів 6-те місце після оптової та роздрібної торгівлі і ремонту автотранспортних засобів, мотоциклів; промисловості; транспорту; складського господарства; поштової і кур'єрської діяльності; професійної, наукової і технічної діяльності; фінансової та страхової діяльності. Так, частка сільського господарства у загальному обсязі валової доданої вартості всіх видів економічної діяльності у 2012 р. становила 9,2%; експорту продукції сільського господарства і харчової промисловості — 26% від загальної вартості експорту України. У сільському господарстві проводить діяльність 17,2% зайнятого населення, сільськогосподарські угіддя займають 68,9% території України, а розораність земель становить 53,8% [7].

В Україні, як і в багатьох країнах, що розвиваються, простежується екстенсивний характер розвитку як сільського господарства, так і більшості секторів економіки. Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції значно відстають від обсягів сусідніх країн зі схожими географічними та кліматичними умовами, а за 1991–2012 рр. відбулося скорочення виробництва валової продукції сільського господарства порівняно з базовим 1990 р. на 21%.

З метою створення організаційно-економічних умов для ефективного розвитку аграрного сектору низкою нормативно-правових актів впровадження інновацій в агропромислове виробництво визначено першочерговим завданням економічного розвитку та державної політики в Україні. Так, Державною програмою активізації розвитку економіки на 2013–2014 рр., затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 27.02.2013 р. № 187, стимулювання впровадження інноваційних технологій у рослинництві з метою імпортозаміщення визначено одним із завдань державної політики на 2013–2014 рр. [8]; Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 843-р агропромисловий комплекс зараховано до пріоритетних галузей економіки [9]; Стратегією розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., затвердженою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р., наукове забезпечення інноваційного розвитку, формування партнерських відносин між саморегулювальними об'єднаннями сільськогосподарських товаровиробників, державою та галузевою наукою у сфері розвитку насінництва, селекції та племінної справи, техніко-технологічне забезпечення аграрного сектору встановлено одним із пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей зазначеної Стратегії [10].

Як свідчать результати проведеного моніторингу, за 2000–2012 рр. у галузі сільського господарства за 28 спеціальностями було захищено

Розподіл захищених у 2000–2012 рр. в Україні дисертацій у галузі сільського господарства за визначеними ВАК напрямами наукової діяльності

Рік	Напрям наукової діяльності									
	Агрономія		Зоотехнія		Лісове господарство		Інші		Усього	
	1*	2**	1	2	1	2	1	2	1	2
2000	109	5	35	8	18	1	31		193	14
2001	100	14	25	2	10		33	7	168	23
2002	96	12	26	3	5	1	50	1	177	17
2003	115	11	36	3	18	3	19	4	188	21
2004	111	7	40	1	16	4	11	2	178	14
2005	132	9	33	6	16	7	4		185	22
2006	159	18	38	2	17	2	11	1	225	23
2007	160	11	35	5	15	2	4	1	214	19
2008	131	9	32	9	19	2	4	3	186	23
2009	132	17	47	4	23	1	19	1	221	23
2010	143	24	32	4	14	3	11	1	200	32
2011	116	10	48	7	19	3	12	2	195	22
2012	140	16	31	9	26	4	19	3	216	32
Всього	1644	163	460	63	216	33	226	26	2546	285

* Кандидатська, ** докторська дисертації.

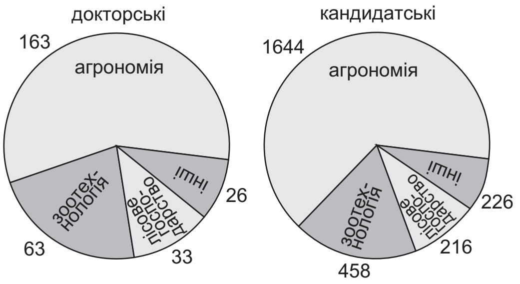

Рис. 1. Кількість захищених у 2000–2012 рр. в Україні докторських і кандидатських дисертацій у галузі сільського господарства за визначеними ВАК напрямами наукової діяльності

Джерело: розроблено авторами на основі даних Автоматизованого інформаційного фонду НДДКР і захищених дисертацій.

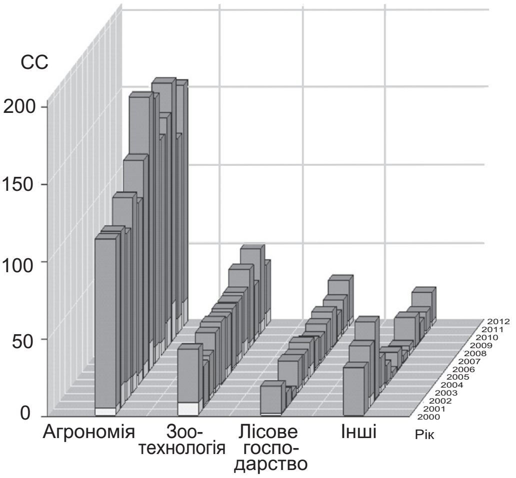

Рис. 2. Кількість захищених у 2000–2012 рр. в Україні докторських і кандидатських дисертацій в галузі сільського господарства за визначеними ВАК напрямами наукової діяльності: ▆ — докторські; ▆ — кандидатські

Джерело: розроблено авторами на основі даних Автоматизованого інформаційного фонду НДДКР і захищених дисертацій.

2831 дисертацію, з яких 2546 (89,9%) — кандидатських і 285 (10,1%) — докторських дисертацій. Найбільше кандидатських дисертацій (225 одиниць, або 8,8%) захищено у 2006 р., майже на цьому кількісному рівні їх було захищено у 2007, 2009 та 2012 рр., найменше кандидатських дисертацій (168 одиниць, або 6,6%) захищено у 2001 р. (таблиця, рис. 1 і 2).

Із загальної кількості захищених у досліджуваному періоді дисертацій за напрямами наукової діяльності найбільше дисертацій (1807 одиниць, або 63,8%) було захищено за напрямом «Агрономія», водночас за напрямом «Зоотехнія» захищено 523, або 18,4%, «Лісове господарство» — 249, або 8,7%, «Історія сільськогосподарської науки» — 252, або 8,9% дисертацій. Слід зазначити, що за напрямом «Історія сільськогосподарської науки» найбільше дисертацій було захищено у 2000–2002 рр. (14–22 %), тоді як у наступні роки кількість захищених дисертацій скоротилася майже вдвічі — як кандидатських, так і докторських.

Результати проведеного моніторингу дисертаційних робіт за спеціальностями основних напрямів «Агрономія», «Зоотехнія», «Лісове господарство» свідчать:

1. За напрямом «Агрономія» згідно з визначеними ВАК 14-ма спеціальностями за 2000–2012 рр. захищено 1807 дисертацій, з яких:

агроґрунтознавство і агрофізика	89
агрохімія	70
виноградарство	48
гербологія	27
загальне землеробство	143
кормовиробництво і луківництво	63
меліорація	121
насінництво	45
овочівництво	53
первинна обробка продуктів рослинництва	15
плодівництво	66
рослинництво	370
селекція рослин	497
фітопатологія	200

За цим напрямом найбільше дисертацій захищено за спеціальністю «селекція рослин» — 497 одиниць, або 27,5%, другу позицію посідає спеціальність «рослинництво», за якою захищено 370 дисертацій, або 20,5%. Слід зазначити, що така важлива на сьогодні для економіки України спеціальність, як «первинна переробка продуктів рослинництва», майже не охоплена науковими дослідженнями: за цією спеціальністю захищено лише 15 дисертацій, або 0,8%, з яких найбільше дисертацій захищено у 2003–2004 рр., а в 2007–2012 рр. захисту дисертацій не було.

2. За напрямом «Зоотехнія» за 2000–2012 рр. було захищено 523 дисертації, з яких за спеціальностями:

годівля тварин і технологія кормів — 127 дисертацій (24,3%);

технологія виробництва продуктів тваринництва — 104 дисертації (19,9%);

розведення та селекція тварин — 257 дисертацій (49,1%);

рибництво — 35 дисертацій (6,7%).

Характерним є те, що найбільша кількість дисертаційних робіт цього напряму захищена за спеціальністю «Розведення та селекція тварин» — 257 одиниць (49,1), з яких найбільше — у 2000 та 2009 рр. Найбільша кількість докторських дисертацій також захищена за цією спеціальністю і становить 13,2% від загальної кількості дисертаційних робіт, або 54% від кількості захищених у 2000–2012 рр. докторських дисертацій.

3. За напрямом «Лісове господарство» у 2000–2012 рр. захищено найменше дисертацій (близько 8%), водночас за цим напрямом найбільше (53,2%) захищено дисертацій за спеціальністю «лісові культури та фітомеліорація».

Висновки

Результати проведеного авторами дослідження щодо наукового забезпечення сільського господарства на основі моніторингу дисертаційних робіт, захищених в Україні за 2000–2012 рр. згідно з визначеними ВАК України науковими спеціальностями в галузі «Сільськогосподарські науки», свідчать, що за цей період у зазначеній галузі було захищено 2831 дисертацію за 28 науковими спеціальностями ВАК, з яких 2546 (89,9%) кандидатських і 285 (10,1%) докторських дисертацій.

Із загальної кількості захищених у досліджуваному періоді дисертацій за напрямами наукової діяльності найбільше дисертацій (1807 одиниць, або 63,8%) було захищено за напрямом «Агрономія», з яких майже половина (867 одиниць, або 48%) за спеціальностями «селекція рослин» та «рослинництво». За напрямом «Зоотехнія» цей показник майже у 3,5 раза менший — 523 дисертації, або 19%, з яких 257 дисертацій (49,1%) — за спеціальністю «Розведення та селекція тварин». Водночас за напрямом «Лісове господарство» захищено найменше дисертацій (близько 8%).

Отже, сільське господарство як базова складова аграрного сектору економіки України має істотне наукове забезпечення в частині захищених дисертаційних робіт за напрямами «Агрономія» та «Зоотехнія», зокрема за спеціальністю «селекція», незначне — за напрямом «Лісове господарство».

Бібліографія

1. *Бойко В.І.* Сучасні аспекти економічного стану подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва/В.І. Бойко, Г.М. Горошко//Економіка АПК. — 2012. — № 7. — С. 19.

2. *Державна* служба статистики України. Статистична інформація [Електр. ресурс]//Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

3. *Манюкова А.Д.* Проблемы развития инвестиционного процесса в АПК Украины//[Електр. ресурс]./Режим доступу: /http:// www.rusnauka.com/ 14_ NPRT_2010/ Economiscs/61886. doc.htm

4. *Наказ* Міністерства освіти і науки України від 27.10.2008 р. № 977 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 06.04.2009 р. № 312/16328) «Про затвердження Порядку державної реєстрації та обліку відкритих науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій». Законодавство України: [Електр. ресурс]/Режим доступу:/ http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0312-09.

5. *Наказ* Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 р. № 1057 «Про затвердження Переліку наукових спеціальностей». Законодавство України [Електр. ресурс]/Режим доступу:/http://http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ z1133.

6. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 31.03.1992 р. № 162 «Про державну реєстрацію науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій». Законодавство України: [Електр. ресурс]/Режим доступу:/http://*zakon.rada.gov.ua/laws/ show/162-92-п*

7. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 27.02.2013р. № 187 «Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 рр.». Законодавство України [Електр. ресурс]/Режим доступу:/http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/187-2013-%D0%BF

8. *Розпорядження* Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 843-р «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки». Законодавство України [Електр. ресурс]/Режим доступу:/http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-%D1%80

9. *Розпорядження* Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» від 17.10.2013 р. № 806-р. Законодавство України [Електр. ресурс]/ Режим доступу:/http://zakon3.rada.gov.ua/laws/ show/806-2013-%D1%80

10. *Саблук П.Т.* Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення)/П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров//Економіка АПК. — 2009. — № 12. — С. 3–13.

Надійшла 11.03.2014.